

Форма № 09/18
Затверджена рішенням вченої ради ІДГУ
від 30.08.2018 р., протокол № 1

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ І ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ**

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Навчально-методичною радою ІДГУ
Протокол № 2 від 13.01. 2020 р.

Голова НМР _____ Н. М. Кольцун

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Культура та релігія античних цивілізацій

освітній ступінь _____ **бакалавр** _____
(назва освітнього ступеня)

галузь знань _____ **усіх галузей знань** _____
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність _____ **усіх спеціальностей** _____
(спеціалізація) *(код і назва спеціальності (предметної спеціальності або спеціалізації))*

тип дисципліни _____ **вибіркова** _____
(обов'язкова / вибіркова / факультативна)

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми

(підпис, ініціали, прізвище)

ПОГОДЖЕНО:

Голова ради з якості вищої освіти факультету
української філології та соціальних наук

Н.О. Гончарова — Н.О. Гончарова
(підпис, ініціали, прізвище)

Розробники програми:

Михайлов Олександр Ілліч, викладач кафедри
української і всесвітньої історії та культури

Рецензенти програми:

Дроздов Віктор Володимирович, кандидат
історичних наук, доцент кафедри української і
всесвітньої історії та культури.

РЕКОМЕНДОВАНО:

кафедрою української і всесвітньої
історії та культури

протокол № 8 від 08.01.2020

Завідувач кафедри

В.Т. Червона
(підпис, ініціали, прізвище)

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна	Заочна
Кількість кредитів: 4	Лекції:	
	26	6
Модулів: 1	Практичні заняття:	
Загальна кількість годин: 120	-	-
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом: 3	Лабораторні заняття:	
	-	-
Семестр: 5	Семінарські заняття:	
	22	6
Тижневе навантаження (год.):	Консультації:	
- аудиторне: 3	-	-
- самостійна робота: 5	Індивідуальні заняття:	
Форма підсумкового контролю: залік	-	-
Мова навчання: українська	Самостійна робота:	
	72	108

2. МЕТА ДИСЦИПЛІНИ

Предмет вивчення навчальної дисципліни є античні цивілізації як культурний феномен; історичні умови розвитку культури та релігії античних суспільств; основні риси літератури, мистецтва, науки і філософії, характерні ознаки релігійних систем Стародавньої Греції та Стародавнього Риму; особливості ментальності тогочасного суспільства.

Метою вивчення дисципліни є: оволодіння знаннями про становлення і розвиток культури античних цивілізацій, релігійні вірування стародавніх суспільств, формування уявлень про загальні особливості та специфічні риси культурного розвитку стародавніх цивілізацій, вплив культурної спадщини стародавнього світу на сучасне суспільство.

Передумови для вивчення дисципліни: «Історія стародавнього світу»

Міждисциплінарні зв'язки: проблематика курсу пов'язана з дисциплінами «Історія античних цивілізацій», «Історія первісного суспільства», «Історія середніх віків», «Історія релігій».

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

- Знання:** знати основні досягнення матеріальної та духовної культури античного світу, найвизначніші пам'ятки матеріальної та духовної культури Стародавньої Греції та Стародавнього Риму. сучасні наукові підходи до висвітлення ключових проблем історії, культури та релігії античних цивілізацій.
- Уміння:** аналізувати культурні явища певного періоду історії стародавнього світу, давати оцінку культурної спадщини країн стародавнього світу, критично оцінювати різні точки зору і

обґрунтовувати власну думку з дискусійних проблем культурного розвитку античності, аналізувати підходи та концепції формування релігійних уявлень

3. *Комунікація*: демонструвати навички професійного спілкування з використанням наукових термінів, прийнятих у фаховому середовищі; встановлювати ефективну комунікацію з представниками різноманітних субкультур.
4. *Автономність та відповідальність*: самостійно опрацьовувати різні типи джерел при виконанні індивідуальних завдань; демонструвати самостійність і відповідальність при виконанні функціональних обов'язків.

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви тем	Кількість годин (денна форма навчання)							Кількість годин (заочна форма навчання)						
		Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота	Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота
1.	Античні цивілізації як культурний феномен	4	2	2	-	-	-	6	1	1	-	-	-	-	9
2.	Особливості та етапи розвитку культури Стародавньої Греції	4	2	2	-	-	-	6	1	1	-	-	-	-	9
3.	Релігійна система Стародавньої Греції	4	2	2	-	-	-	6	1	1	-	-	-	-	9
4.	Філософія Стародавньої Греції	4	2	2	-	-	-	6	1	1	-	-	-	-	9
5.	Театр, живопис, скульптура та музика Стародавньої Греції	4	2	2	-	-	-	6	2	-	2	-	-	-	8
6.	Елліністична культура	6	4	2	-	-	-	6	1	1	-	-	-	-	11
7.	Римська культура періоду царства	4	2	2	-	-	-	8	1	1	-	-	-	-	11
8.	Римська культура періоду республіки	4	2	2	-	-	-	6	-	-	1	-	-	-	9
9.	Філософія та ораторське мистецтво Стародавнього Риму	6	4	2	-	-	-	6	-	-	1	-	-	-	11
10.	Освіта, поезія та театр у Стародавньому Римі	4	2	2	-	-	-	6	-	-	1	-	-	-	9
11.	Релігія та культура Римської імперії	4	2	2	-	-	-	6	-	-	1	-	-	-	9
Проміжний контроль			-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	4

Разом:	48	26	22	-	-	-	72	12	6	6	-	-	-	108
---------------	----	----	----	---	---	---	----	----	---	---	---	---	---	-----

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни за темами

Тема 1. Античні цивілізації як культурний феномен

Витоки духовної культури та проблема походження мистецтва. Особливості культурної еволюції країн античного світу. Значення культури античного світу для людської цивілізації. Поняття «антична культура». Взаємозв'язок античної культури з культурами стародавнього світу. Специфічні риси античної культури. Політеїзм як форма релігійних вірувань стародавніх цивілізацій.

Тема 2. Особливості та етапи розвитку культури Стародавньої Греції

Періодизація грецької культури. Особливості культура Крито-Мікенського періоду. Кносський палац. Критська культура. Критська писемність. Релігія критян. Давньогрецькі міфи як джерело історії критської цивілізації. Мікенська культура. Гомерівські поеми як історичне джерело. Характерні ознаки культурного розвитку архаїчної Греції. Особливості грецької культури класичної епохи.

Тема 3. Релігійна система Стародавньої Греції

Характерні риси релігійних вірувань крито-мікенського періоду. Релігія грецького полісу. Стародавньогрецька міфологія. Розуміння стародавніми греками природи божества. Релігійний культ стародавніх греків. Поховальні та сімейно-родові культури. Полісний культ. Грецький пантеон богів. Боги Олімпу. Міфічні істоти. Образ героїзованого громадянина. Загальнонародні свята. Олімпійські ігри: організація та значення для античності.

Тема 4. Філософія Стародавньої Греції

Поява філософії в Стародавній Греції. Натурфілософія: Мілетська школа, Піфагорійці, Елеати, школа Геракліта, школа Анаксагора, Атомісти. Софісти. Основні грецькі філософські школи класичного періоду. Платоніки, Мегарська школа. Кініки. Кіренаїки. Елідо-Еретрійська школа. Періпатетики.

Тема 5. Театр, живопис, скульптура та музика Стародавньої Греції

Умови зародження та розвитку грецького театру. Театр Діоніса. Актори та хор грецького театру. Характер театральних споруд. Організація театральних вистав та спектаклів. Трагедії та комедії. Есхіл. Софокл. Еврипід. Аристофан. Характерні риси грецького живопису (Апеллес). Видатні грецькі скульптори та їх витвори. Фідій. Поліклет. Музика в грецькому античному суспільстві. Духові, струнні, барабанні інструменти. Досягнення грецької архітектури та скульптури.

Тема 6. Елліністична культура

Закономірності та особливості елліністичної культури. Стан розвитку елліністичної науки і техніки. Архімед. Елліністична релігія. Специфіка філософських систем епохи еллінізму. Стоїцизм. Епікур. Діоген. Роль і значущість елліністичної літератури. Містобудівельні принципи та характер архітектурних забудов. Напрямки художніх пошуків елліністичних скульпторів і живописців.

Тема 7. Римська культура періоду царства

Етрусська культура. Основні ознаки культури Риму періоду царства та ранньої республіки. Матеріальна культура раннього періоду. Розвиток музики, літератури і театру. Архітектура, будівельна справа, скульптура та живопис.

Тема 8. Римська культура періоду республіки

Вигнання останнього царя Риму Торквінія Гордого (причини та наслідки для культури). Формування римського права. Значення законів XII таблиць. Характерні риси культури у пізньореспубліканський період. Культурні зміни в побуті. Філософська думка. Риторика. Римська наукова і художня література. Поезія, театр, видовища. Гладіаторські ігри. Архітектура та образотворче мистецтво.

Тема 9. Філософія та ораторське мистецтво Стародавнього Риму

Вплив та позиції грецьких філософських шкіл у філософії Стародавнього Риму. Римські епікурейці та стоїки. Лукрецій Кар. Сенека. Марк Аврелій. Скептицизм як один з напрямів римської філософії. Християнські філософи. Олександр Афродісійський. Альбін. Олександр Полігістор. Значення ораторського мистецтва в Стародавньому Римі. Цицерон. Марк Порцій Катон (старший). Праця риторів. Теренцій Елій Донат. Лівій. Тацит.

Тема 10. Освіта, поезія та театр у Стародавньому Римі

Значення освіти в Стародавньому Римі. Школи в Стародавньому Римі. Домашня освіта. Місце грецьких філософів та педагогів в освітній системі Стародавнього Риму. Формування та призначення поезії у Стародавньому Римі. Праці видатних поетів: Горацій, Вергілій, Овідій. Поява меценатства. Театр у Стародавньому Римі. Трагедії, комедії, ателлани, міми, пантоміми, піррихії.

Тема 11. Релігія та культура Римської імперії

Характерні ознаки римської релігії. Рання римська релігія. Зміни в релігійних віруваннях у період пізньої республіки. Проникнення східних культів. Римський пантеон богів. Походження та рання історія християнства. Соціально-економічні та ідеологічні передумови виникнення християнства. Виникнення й поширення християнства. Взаємовідносини християнства і державної влади. Проголошення християнства державною релігією. Ранньохристиянські ересі. Загальні риси римської культури епохи принципату. Матеріальна культура. Філософсько-історичні праці. Особливості освітньої системи. Розвиток спеціальних знань. Скульптура та архітектура. Розвиток римської літератури та образотворчого мистецтва. Характеристика пізньоримської культури. Вплив християнства на римську культуру. Пізньоримське право. Культура варварських народів.

5.2. Тематика семінарських занять

ТЕМА 1. Античні цивілізації як культурний феномен

ТЕМА 2. Особливості та етапи розвитку культури Стародавньої Греції

ТЕМА 3. Релігійна система Стародавньої Греції

ТЕМА 4. . Філософія Стародавньої Греції

ТЕМА 5. . Театр, живопис, скульптура та музика Стародавньої Греції

ТЕМА 6. Елліністична культура

ТЕМА 7. Римська культура періоду царства

- ТЕМА 8. Римська культура періоду республіки
 ТЕМА 9. Філософія та ораторське мистецтво Стародавнього Риму
 ТЕМА 10. Освіта, поезія та театр у Стародавньому Римі
 ТЕМА 11. Релігія та культура Римської імперії

5.3. Організація самостійної роботи студентів

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин	Форми звітності
1.	Підготовка до лекційних та семінарських занять	32	Конспект
2.	Підготовка до проміжного контролю	4	Модульна контрольна робота
3.	Виконання індивідуальних завдань: - опрацювання першоджерел; - підготовка реферату та презентації.	20 16	Конспект першоджерел Реферат, презентація
	Разом	72	

Тематика індивідуальних завдань

Тематика рефератів

1. Давньогрецький театр.
2. Афіньський Акрополь як високий взірць грецької архітектури.
3. «Золотий вік Перікла» – вершина культурного розвитку Стародавньої Греції.
4. Антропоморфізм грецької міфології.
5. Александрійська бібліотека.
6. «Августівський класицизм» – золотий вік римської історії.
7. Архітектурні нововведення римлян.
8. Римські терми.
9. Колізей і гладіаторські бої.

Ключові слова для термінологічного словника

Адорант; амфора; Аккад; Аккаде; архонти; ареопаг; аркополь; Вавилонський календар; гіксоси; енси або енсїа[к]; етруски; ка; охлократія; «східна деспотія»; цивілізація; демократія; аристократія; монархія; олігархія; легіон; принцепс; консул; диктатор; тиран; імператор; пророки; маги; лувійци; дугаль; Луллубей; Мелухха; Нарам-Син; Ніневія; Нузи; Німруд; Палайці; пелазги; поліс; Парфія; сикули; латифундія; ліберти; лімму; літургія; магістратури; магія; месіанізм; метрополія; монотеїзм; муніципій; народний трибун, тога, зороастризм, юдейство. християнство, політеїзм, язичництво

6. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

- 6.1. *Форми поточного контролю:* семінарські заняття, індивідуальні завдання.
- 6.2. *Форми проміжного контролю:* модульна контрольна робота.
- 6.3. *Форми підсумкового контролю:* залік.

7. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Під час поточного контролю оцінюються відповіді студента на семінарських заняттях, результати самостійної роботи з науковою літературою

та першоджерелами, а також якість виконання студентом індивідуального завдання у вигляді доповіді та її презентації.

Модульна контрольна робота проводиться в комбінованій формі та включає три рівня: відповіді на тестові питання, визначення термінів, відповіді на теоретичні питання .

Зразок варіанту модульної контрольної роботи:

1. Дайте визначення термінам: «монотеїзм», «авгори», «весталки», «меценат»
2. Розкрити питання: Походження та рання історія християнства

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

8.1. Шкала та критерії оцінювання знань студентів.

Переведення підсумкового балу за 100-бальною шкалою оцінювання в підсумкову оцінку за традиційною шкалою

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою
90-100	зараховано
70-89	
51-69	
26-50	не зараховано
1-25	

Схема розподілу балів

Максимальна кількість балів	70 балів (поточний контроль) – середньозважений бал оцінок за відповіді на семінарських заняттях та виконання індивідуальних завдань, який переводиться у 100-бальну шкалу з ваговим коефіцієнтом.0,7	30 балів (проміжний контроль) – за результатами виконання модульної контрольної роботи
Мінімальний пороговий рівень	35 балів (поточний контроль)	16 балів (проміжний контроль)

8.2. Критерії оцінювання під час аудиторних занять

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
5 балів	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
4 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому

	окремі неістотні неточності та незначні помилки.
3 бали	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, записує основні формули, рівняння, закони. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
2 бали	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
1 бал	Оцінюється робота студента, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.
0 балів	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

8.3. Критерії оцінювання індивідуальних завдань

Вид	Максимальна кількість балів
Реферат	5
Реферат	5
Словник	5

Оцінювання *реферату* здійснюється за такими критеріями: самостійність та оригінальність дослідження, виконання поставлених автором завдань, здатність здійснювати узагальнення на основі опрацювання теоретичного матеріалу та відсутність помилок при оформленні цитування й посилань на джерела. Критеріями оцінювання *словнику* є правильність та повнота визначення термінів.

8.4. Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Максимальна кількість балів за відповідь на 1 питання складає 15 балів. Критеріями оцінювання є: повнота відповіді, здатність критичного аналізу теоретичного матеріалу, вміння наводити аргументи та робити висновки.

8.5. Критерії оцінювання під час підсумкового контролю

Підсумкова оцінка виставляється за результатами поточного та проміжного контролю.

9. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Наочний матеріал у вигляді ілюстрацій, ноутбук, проектор для перегляду відеофрагментів.

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

10.1. Основна література

1. Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т.1. Стародавня Греція. - Чернівці: Наші книги, 2007.
2. Балух В.О., Коцур А.П. Історія Стародавнього Риму. – Чернівці: Книги XXI, 2005.
3. Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т.3. Практикум. – Чернівці: Наші книги, 2008.

4. Борзова Е. История мировой культуры. – СПб., 2002.
5. Васильев Л.С. История религий Востока (религиозно-культурные традиции и общества): Учебное пособие для вузов по спец. «История». - М., 1988.
6. Гладкий В.Д. Древний мир. Энциклопедический словарь: в 2 тт. – Донецк, 1997.
7. Зелинский Ф.Ф. История античной культуры. – СПб., 1995.
8. История Древнего Востока. Учебник / Под ред. В.И. Кузищина. - М., 1979.
9. История Древнего мира. Древний Восток. Индия, Китай, страны Юго-Восточной Азии / А.Н. Бадак, И.Е. Войнич, Н.М. Волчек и др. - Минск, 1999.
10. История Древнего Рима / под. ред. В.И.Кузищина. – М., 2005.
11. История Древнего Рима / сост. К.В.Паневин. – СПб., 1998.
12. История Древней Греции / под. ред. В.И.Кузищина. – М., 2005.
13. История Древней Греции / сост. К.В.Паневин. – СПб., 1999.
14. История и культура Древней Греции: Энциклопедический словарь / Под ред. И.Е. Суркова. – М., 2009.
15. Історія світової культури. Культурні регіони: Навч. посібник / Кер. авт. колективу Л. Левчук. – К., 1997.
16. Кадеев В.И. История древней Греции и Рима. – Харьков: Колорит, 2006.
17. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Курс лекцій: Навчальний посібник. - К., 2006.
18. Куманецкий К. История культуры Древней Греции и Рима. – М., 1990.
19. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: навч. посібник / За ред. А. Яртіся та В. Мельника. – Львів: Світ, 2005.
20. Машкин Н.А. История Древнего Рима. – М., 2006.
21. Москати С. Цивилизации Древнего Востока. – М., 2010.
22. Немировский А.И. История Древнего мира: Античность. – М., 2000.
23. Полікарпов В.С. Лекції з історії світової культури. – К.: Знання, 2000.
24. Попов А.А. История и культура Древней Греции : учеб. пособие. – Санкт-Петербург, 2014.
25. Самозванцев А.М.. Мифология Востока. – М.: Алетея, 2000.
26. Уманцев Ф. Искусство Древнего мира. – К., 1996.
27. Хрестоматия по истории Древнего Востока / Сост. А.А. Вигасина. – М.: Восточная литература, 1997.

10.2. Допоміжна література

28. Андреев Ю.В. Между Евразией и Европой (К вопросу об исторической специфике минойской цивилизации) // Вестник древней истории. - 1995. - № 2.
29. Андреев Ю.В. Эгейский мир: природная Среда и ритмы культурогенеза. - М., 1995.
30. Антология источников по истории, культуре и религии Древней Греции / Под ред. В. И. Кузищина. – СПб., 2000
31. Бадж Е.А. Египетская Книга Мертвых. – М., 2002.
32. Бадж У. Египетская религия. Египетская магия. – М., 1996.
33. Бамбуковые страницы. Антология древнекитайской литературы. – М., 1994.
34. Баюн Л.С. Этнокультурные контакты в Древней Малой Азии: Фригия, Юго-Восточная Анатолия, Северная Месопотамия // ВДИ. - 2007. - № 4.
35. Бойс М. Зороастрийцы: верования и обычаи. – М., 1993.
36. Большаков А., Сущевский А. Образ и письменность в восприятии древнего египтянина // ВДИ. -2003. - №1.
37. Бонгард-Левин Г. Древнеиндийская цивилизация. – М., 1993.
38. Боннар А. Греческая цивилизация. - М., 1992.
39. Брантон П. Путешествие в сакральный Египет. – М.: Сфера, 1997.
40. Буддизм: словарь / Л.Л. Абаева, В.П. Андросов, Э.П. Бакаева и др. - М, 1992.
41. Бьювэл Р.Г. Секреты пирамид: Созвездие Ориона и фараоны Египта. – М: Вече, 1996.
42. Вайнтрауб И. Священные лики цивилизаций. – К., 2001.

43. Вейнберг А.М. Человек в культуре Месопотамии – М.: Прогресс, 1990.
44. Виппер Р.Ю. Очерки истории Римской империи. Рим и раннее христианство. – Ростов-на-Дону, 1995.
45. Герман Н.О. и др. Очерки культуры Древнего Вавилона. - М., 1990.
46. Герцман Е.В. Музыка Древней Греции и Рима. - СПб., 1995.
47. Голованенко В, Піраміди без вигадок // Науковий світ. - 2004. - № 11.
48. Головін Ю. Господарське і повсякденне життя Давнього Єгипту // Історія України. - 2007. - № 38.
49. Городецкая О.М. Культурный феномен древнего Чу. Истоки китайской живописи // Восток. - 1993. - № 1.
50. Древнекитайские тексты цзягувень - зеркало истории и культов Китая эпохи Шан-Инь // Восток. - 2004. - № 2.
51. Древние цивилизации. Греция, эллинизм, Причерноморье. Избранные статьи из журнала «Вестник древней истории». – М., 1997.
52. Древняя Индия: Три великих сказания. В 2-х т. Т. 1. Сказание о Раме. - СПб., 1995.
53. Древняя Индия: Страна чудес / Пер. с англ. И. Опимах. – М.: ТЕРРА, 1997.
54. Д'ячков С.В. Китайська грамота або п'ять возів мудрості (Історія китайської писемності) // Історія та правознавство. - 2005. - № 31.
55. Емельянов В.В. Древней шумер: Очерки культуры. – СПб.: Петербург. Востоковедение, 2001.
56. Зелинский Ф.Ф. Сказочная древность Эллады. - М., 1993.
57. Ключков И.С. Духовная культура Вавилонии: Человек, судьба, время. – М., 1983.
58. Конфуций. Уроки мудрости: Сочинения. - М., 2001.
59. Кормышева Э.Е. К вопросу о семантике древнеегипетской гробницы (или рефлексии по поводу занятий египтологией) // ВДИ. - 2005. - № 2.
60. Коростовцев М.А. Наука древнего Египта. Очерки истории естественнонаучных знаний в древности. – М.: Наука, 1982.
61. Коростовцев М. Религия Древнего Египта. – М.: Наука, 1976.
62. Корниенко Т.В. Культовое строительство Южной Месопотамии в убейский период (по материалам Эреду и Урука) // ВДИ. - 2006. - № 2.
63. Крижанівський О. Культура стародавньої Месопотамії // Історія України. - 2000. - № 45-46.
64. Кудрявцев М. Кастовая система в Индии. – М., 1992.
65. Кун М. Легенди та міфи Стародавньої Греції. – К., 1992.
66. Культура древнего Египта / Отв. ред. И.С.Кацнельсон. – М.: Искусство, 1976.
67. Лазарев Е. Египетская «Книга мертвых». Книга Атдуат. - М., 2005.
68. Лубський В.І., Козленко В.М., Лубська М.В. Історія релігій. - К.: Тандем, 2002.
69. Лукьянов А.Е. Дао «Книги перемен». - М., 1993.
70. Малых С.Е. Глиняные модели сосудов в древнеегипетском поминальном культе эпохи Древнего царства // ВДИ. - 2008. - № 1.
71. Малявин В.В. Китайские цивилизации. - М., 2000.
72. Матъе М.Э. Искусство Древнего Египта. – М.: Искусство, 1970.
73. Монтэ П. Египет Рамсесов. Повседневная жизнь египтян во времена великих фараонов. – М.: Наука, 1989.
74. Оппенгейм А. Древняя Месопотамия / Пер. с англ. М. Н. Ботвинника. - М., 1990.
75. Погребенные царства Китая / Пер. с англ. А. Чекмарева. – М.: ТЕРРА-Книжный клуб, 1998.
76. Померанцева Н.А. Символика вечности в Древнем Египте как феномен времени // Восток. - 2004. - № 3.
77. Помпеи: сгинувший город / Пер. с англ. Т. Азаркович. – М.: ТЕРРА, 1997.
78. Рак И. Мифы Древнего Египта. – СПб.: Издательство «Петро - РИФ», 1993.
79. Рим: Эхо имперской славы / Пер. с англ. Т. Азаркович. – М.: ТЕРРА, 1997.

80. Романова О.О. Культ фараона в стародавньому Єгипті // УЇЖ. - 2000, - №4.
81. Удальцова Э.В. Культура Древней Индии. – М.,1988.
82. Удивительные эгейские царства/ Пер. с англ. Т. Азаркович. – М.: ТЕРРА, 1997.
83. Цурганова Е.А. Матеріальна культура: писемність, мова, освіта народів Китаю // Восток. - 1996. - № 1.
84. Шайд Дж. Римская религия и духовность // ВДИ. – 2003. - №2.
85. Шумер: города Эдема / Пер. с англ. В. Хренова. – М.: ТЕРРА, 1997.
86. Этруски: Итальяское жизнелюбие / Пер. с англ. О. Соколовой. – М.: ТЕРРА-Книжный клуб, 1998.
87. Яровець ОД. Релігія і міфологія в Давньому Єгипті // Історія та правознавство. - 2008. - № 5 (141).

10.3. Internet-ресурси

88. <http://www.anciv.com/>
89. <http://godsbay.ru/>
90. <http://www.ancienthistory.spb.ru/>
91. <http://civilka.ru/>
92. <http://labyrinthos.ru/>
93. <http://pidruchniki.in.ua/>